

Bewoner Piet Quist leidde de eerste verzetsacties in WOII

Bij het bezoek van de leden van de werkgroep Stads kernonderzoek aan het pand Grote Kerkstraat 28 werd ons door tandarts Schoenmakers gewezen op de bewoningssporen van onderduikers. Dat trok vanzelfsprekend de aandacht en het onderzoek dat volgde, leidde naar de bewoner van dit huis in de oorlog Pieter Quist. Een onverwachte oorlogsgeschiedenis openbaarde zich rond deze notarisklerk, die het eerste hoofd van de Steenbergse Ordedienst (OD) was en uiteindelijk in een Duits werkkamp aan ontberingen en uitputting om het leven is gekomen.

- OD is de afkorting voor Ordedienst, een van de eerste para-militaire verzetsorganisaties.

Bij het onderzoek konden zelfs nabestaanden van hem worden opgespoord, die niet van zijn verzetsverleden op de hoogte waren.

Verzet

Rond 1933 wordt het pand aan de Grote Kerkstraat 28 geveild en Pieter Gerrit Barend Quist, notarisklerk, wordt dan eigenaar. Hij was werkzaam bij notaris F.A.Smits in het oude Napoleonhuis (Grote Kerkstraat 40) dat in de jaren '80 werd gesloopt en waarvoor appartementen (Kerkplein) in de plaats zijn gekomen. Hij was de eerste plaatselijke commandant van de OD in Steenbergen. Zijn werkzaamheden voor het verzet worden duidelijk verteld door zijn medewerker van het eerste uur George Lammerée.

George Lammerée. geboren op 22 mei 1921 in de Brabantse gemeente Steenbergen en Kruisland. Vader was de aannemer-timmerman Gerard Hendrik Lammerée, moeder Johanna Cornelia van der Male, George was de benjamin van een elftal kinderen uit dit gezin. Na de lagere school en de Mulo te hebben bezocht, ging George naar de Middelbare Technische School in Bergen op Zoom. In 1939 slaagde hij en moest hij voor de militaire keuring. Hij wilde bij de vliegdiens van de marine maar deze wens zou nooit in vervulling gaan, omdat er heel wat anders gebeurde. We laten George Lammerée nu zelf aan het woord;

Ik liep over de Kaaistraat toen ik de heer P.G. Quist tegen kwam. Meneer Quist was een kandidaat-notaris en was in het leger reserve-kapitein. Hij was wel geïnterneerd geweest, maar toch ook snel weer thuis. We ontmoetten elkaar, waarop Quist zei: "Hoe is het George?" "Best", antwoordde ik. "Hoe heb je die klap ervaren?" "Welke klap", vroeg ik zogenaamd onwetend. "Die heren hebben je toch een klap voor je kop gegeven?", ging Quist verder. "Ja", en ik vertelde hem dat ik een opdonder voor mijn kop had gekregen omdat ik weigerde naar een parade van de "bevrijders" te kijken. "Hoe denk je daar nu over", vroeg hij weer, "Nou", zei ik, "er is een vonk gaan branden en dat wordt straks een grootvuur, meneer Quist", Toen nodigde hij mij uit om de volgende avond eens bij hem langs te komen om een kop koffie te drinken. Dat heb ik gedaan.

W9

Ik kwam bij hem binnen en we praatten eerst over van alles. Toen begon hij te informeren hoe ik over de ontstane situatie dacht. Verder niets. Aan het einde van het gesprek deelde hij mede, dat hij het fijn had gevonden met mij gesproken te hebben. Achteraf bleek hij op dat

moment al in contact te staan met Engeland. Toen ik wegging maakten we een nieuwe afspraak. Alleen moest ik met niemand over deze ontmoetingen praten. Nadat ik een paar keer hij Quist geweest was, zei hij opeens "Zou je wel eens een boodschap voor me willen doen?" Nou natuurlijk wel, als dat mogelijk was. "Nou", zei Quist toen, dan moet je morgenavond even langs komen, als het donker is en kom dan maar achterom'. Ik de volgende avond er op af. "Luister", zei hij, "hier heb ik een brief, die moet je even naar dominee Van den Brink voor mij brengen." "Nou, dat is maar een kleine moeite," dacht ik, stapte op mijn fietske en reed naar onze dominee. "Hé, George, wat verschaft mij de eer", zei de man. Ik vertelde hem dat ik een boodschap voor hem had en zat nog maar nauwelijks of hij zei, nadat hij het bericht gelezen had: "Ga nou maar weer". Ik dacht eerlijk gezegd wel, dat is potverdomme ook een mooie boel, ik word zo weer de deur uitgestuurd.

Maar goed, ik had mijn boodschap gedaan en zo moest ik van lieverlee naar Breda, naar Ginneken, naar pastoor Adriaansen, een zoon van een herenboer uit Steenberg die geestelijke geworden was. Zonder dat ik er eerst erg in had, was ik zomaar een koerier geworden. Ik moest naar Moerstraten, daar woonde pastoorke Jansen. Overal waar je binnen kwam, en je had je boodschap afgegeven, kreeg je weldra het gevoel dat je maar weer snel moest vertrekken. Er waren veel geestelijken als contact adres. Quist zei steeds: "Jongen houdt je mond, je weet niets en je kent niemand." Eigenlijk werd het eerste verzet je met de paplepel ingegoten'.

Mijn vader zei wel eens "Jongen waar zit je toch altijd?" Dan zei ik steeds dat ik even een boodschap aan het doen was. Ik denk nu dat hij het altijd wel door heeft gehad, wat ik deed. Maar hij heeft het nooit laten merken.

Op een dag kreeg ik een koffer van Quist in mijn handen gedrukt. "Die moet naar de haven van Rotterdam, naar de Boompjes", zei hij. Dat betekent 45 kilometer op de fiets heen en 45 kilometer terug. Ik moest dan ook de Moerdijkbrug passeren en die was zwaar bewaakt. De naam van het schip werd genoemd, die moest ik onthouden.

Op de kade aangekomen liep ik langzaam heen en weer tot dat een schipper uit de roef van zijn schip kwam, "Zoek je wat jongeman?" vroeg hij, waarop ik alleen maar antwoordde "W-negen".

Dat betekende: Wij weten wat we willen wij willen Wilhelmina weer. Negen maal een w, het wachtwoord. Ik snel over de loopplank heen en naar binnen. Terwijl ik koffie dronk, nam hij de koffer mee en kreeg ik niets meer te zien. Ik kwam midden in de nacht thuis, waar mijn ouders doodongerust zaten te wachten. Meerdere malen moest ik daarna met die zware koffers weg, steeds weer naar de haven van Rotterdam. Op een keer reed ik de Moerdijkbrug op waar het 'groen' was van de moffen. Ik dacht: "Jezus, hier is wat aan de hand. Daar kom ik nooit doorheen." Ik snel naar de andere kant van de brug en weer terug en snel langs de dijk van de rivier waar verschillende contactadressen waren. Ik reed naar een naar klein huisje aan de voet van de dijk. W- negen, was voldoende. "Het stinkt er van er de moffen, ik kan niet verder, wat nu", vroeg ik. Er werd niet lang gepraat, we stapten in de roeiboot en hij roeide mij over het Hollandse Diep. Toen moest ik via Klaaswaal en andere plekken naar Rotterdam alles op de fiets. Achteraf bleken er in die koffers steeds wapens te zitten. Er waren regelmatig andere klussen. Dan weer moest ik naar de heer Jutte, een leraar wiskunde van de HBS in Bergen op Zoom. Hij was commandant van Bergen op Zoom en omstreken en had de bijnaam 'liplap'. Dan weer ergens anders heen.

De koeriersdiensten gingen gewoon verder. Toch werd de situatie wat moeilijker. Thijs Vogelaar een vroegere schoolkameraad van me was N.S.B-er geworden en gevaarlijk voor mij geworden. Maar ook de burgemeester was een N.S.B.-er en diens zoon was ook weer een vriend van mij. Het viel me steeds meer tegen dat er zoveel slappelingen waren. Je moest in die eerste twee oorlogsjaren goed oppassen wie nu wel of niet was te vertrouwen. Naast het koerierswerk werd er gaandeweg ook sabotage gepleegd Ik noem maar een klein voorbeeld, Op het marktplein stonden veel Duitse auto's. Er waren touwen om de wagens heen gespannen en er liepen twee moffen bij op wacht. Toch wisten we de doppen van de benzinetanks er af te draaien om suiker in de tanks te gooien. Zo begon het allemaal.

Eigenlijk deed je het ook met bravoure van je jeugdige leeftijd. Het ware verzet was die beginjaren eigenlijk nog helemaal niet echt van de grond gekomen.”

- *NSB is een afkorting van Nationaal Socialistische Beweging, Nederlandse nazistische politieke partij. Na 1941 de enige toegestane partij. De leden ervan collaboreerden op tal van manieren. Bij de bevolking was de NSB allerm minst geliefd. Naar Duits voorbeeld had de NSB een geüniformeerde knokploeg.*

Vluchten

Toch duurde het niet lang of Quist zei:”Jongen er gaan geruchten dat ze je op willen pakken met je vrienden. Koos Veraart en Lies van Es”. Toen ben ik er maar vandoor gegaan, samen met een vriendin, Reth Klaassen die ook verdwijnen moest. We gingen naar Oost-Brabant, naar een kleine boer in Zevenhuizen. Het was ontzettend koud, maar na Eindhoven raakten we de weg wat kwijt. We belden bij een pastorie aan, Even later ging het loketje in de deur open. De huishoudster vroeg: “Ja?” “Ik ben Reth Klaassen. hij is George Lammerée. we worden achterna gezeten door de Duitsers. Meer behoefde Reth niet te zeggen want we werden onderbroken met: “Je komt er niet in”. Het loket klapte dicht en daar stonden we. “Verdomme”, zei Reth. “dat neem ik niet”, en ze belde weer aan- Het loketje ging weer open- “We wilden alleen de weg vragen”. Nee hoor, pats het loketje ging weer dicht. “Nou”, zei ik toen, “dan moeten ze nog eens over liefde en hartelijkheid praten”. Uiteindelijk kwamen we bij de boerderij, waar de familie al in bed lag. We werden echter toch binnen gelaten en kregen snel te eten ook. De boer en boerin bleken 23 kinderen te hebben. Reth werd op een kamer tussen de meiden gelegd, ik ging hij de kachel liggen. We hebben er 3 à 4 weken gezeten, waarna ik weer contact zocht met huis, Daar bleek niets aan de hand te zijn. Weer terug naar Steenberg. Ik naar Quist om te vragen wat er nu aan de hand was. Hij zei dat het gerucht de ronde had gedaan, maar het was nu weer rustig en stil. We namen de ‘taken’ weer op, maar besloten ook om een vluchtpoging naar Engeland te ondernemen. Quist raadde het mij ten zeerste af, maar we zetten door. Met zijn medewerking - hij verschaftte zeekaarten en een kompas en gaf een boodschap mee, die bij aankomst in Engeland direct overgeseind moest worden - werd een poging gedaan om per boot over te steken naar Engeland. In de bierbrouwerij van de vader van mijn vriend Koos Veraart, gingen we een boot opknappen. We wisten een buiten boordmotor te bemachtigen en wilden er zo vandoor. Een vriend uit Roosendaal, Reth en ik zouden gedrieën zien Engeland te bereiken. Via Volkenrak en de Grevelingen voeren we richting Noordzee maar de vlucht zou niet lang duren. Bij Sint Philipsland sloegen we vanwege de stevige branding op de kust. Boot stuk, poging mislukt. De boot werd snel achtergelaten en wij weer naar huis. In ‘Holland’ werd een grotere boot gekocht. In de garage van Broekhuizen gingen we die opknappen. Twee panden verder was een munitiedepot waar twee moffen op wacht stonden. We moesten spoedig een nieuwe motor hebben, want de motor in de boot was stuk. Voor honderd gulden wisten we een nieuwe Fordmotor te bemachtigen. Op een avond zaten we thuis te eten toen de bel ging. Vader stuurde mij naar de deur. Er stonde twee mannen buiten, die zeiden dat ze Sjef de Groot en Sjang Schreurs waren. Ik naar vader toe. Een poosje later kwam hij met de twee binnen. Ze bleken in het verzet te zitten in de mijnen in Limburg, doch ze werden gezocht door de moffen. Via, via waren ze hij ons terechtgekomen. Ze konden blijven. Toen ik hen van mijn plannen vertelde, wilden ze direct mee naar Engeland. De avond voordat we zouden vertrekken ging Sjang Schreurs er al vandoor. De volgende dag ging ook Sjef niet mee. We gingen weer dezelfde wateren langs om de vrije zee weg te vinden, Toch liepen we hij Sint Philipsland nu op een zandplaat en ging de vlucht weer niet door. We moesten hals over kop terug.

De volgende morgen vertrokken George Lammere, Lies van Nes uit Dinteloord en Henk van Mechelen, monteur te Steenberg. Deze drie zijn echter met hun boot voor de kust van Schouwen-Duiveland gekapseisd. Zij zijn erin geslaagd zwemmend behouden aan de wal te komen. Vandaar keerden ze onverrichterzake naar Steenberg en Dinteloord terug. De boot met daarin een biervat voor drinkwater en wat andere spullen spoelde aan land aan. Van de eigenaar(s) was echter niets bekend.

Door vermoedelijke loslippigheid van wie dan ook kwam het een en ander omtrent de achtergronden rond de mysterieuze boot ter ore van een NSB-er in Dinteloord. En toen wist ook gauw de NSB-burgemeester van Dinteloord ervan. Deze liet de politie van zijn gemeente de drie schipbreukelingen arresteren en na een niet al te zachtzinnig verhoor opsluiten in Dinteloord.

Bij het verhoor was ook het biervat ter sprake gekomen. Dat moest van een caféhouder of brouwer afkomstig zijn. In eerste instantie werd Adr. Veraart, caféhouder te Steenberg en gearresteerd, doch na verhoor weer vrij gelaten. Daarna werden A.C.M. Veraart en zijn vader M.F.X.P. Veraart voor verhoor ingesloten in Dinteloord en na enkele dagen samen met de drie schipbreukelingen op transport gesteld naar Breda om ter beschikking te worden gesteld van de S.D.

- *SD is de afkorting van Sicherheitsdienst, geheime Duitse inlichtingendienst.*

Intussen waren ook begunstigers van de tocht gearresteerd, namelijk Kapelaan de Jong uit Dinteloord en slager J. Huijbrechts en landbouwer Jos de Schutter, eveneens uit Dinteloord. Later werd ook nog Jac. Veraart, een zoon van M.F.X.P. Veraart, op het politiebureau te Steenberg ontboden om verhoord te worden.

Vader Veraart en zijn zoons waren binnen veertien dagen weer vrij. Kapelaan de Jong en de heren Huijbrechts en De Schutter werden naar een Nederlands kamp doorgezonden waar ze een jaar gevangenen hebben gezeten. George Lammerey, Henk van Mechelen en Lies van Nes kwamen in een Duits concentratiekamp terecht. Gelukkig hebben ze het alle drie overleefd.

Quist werd in september 1942 als medeplichtig aan een ontsnappingspoging naar Engeland van een aantal jongelui door de S.D. gezocht en is naar Groningen uitgeweken, waar hij werkzaam was voor "Trouw". In 1943 ging hij naar Limburg, waar hij als "Oom Piet" ging werken voor de I.D.

- *ID is de afkorting voor Inlichtingendienst der Nederlandse regering in Londen.*

Uiteindelijk is hij het slachtoffer geworden van van der Waals. Op 10-2-1944 werd hij in Hoogeveen samen met de burgemeester opgepakt en hij is zeer regelmatig verplaatst Hoogeveen, Assen, Groningen, Scheveningen, Haaren, Vught, Ludwighausen (D), Hameln (D) tuchthuis, in Lahde (D) is hij op 1 maart 1945 in het werkkamp (nabij Osnabrück) aan de doorstane kwellingen en ontberingen overleden

In het najaar van 1942 is hij vervangen door M.A. Delhez, onderwijzer, die eveneens in gevangenschap is overleden. Na de arrestatie van de laatste, juli 1943, is Steenberg enige tijd zonder OD-Ct. Gebleven. Na enkele maanden werd als zodanig benoemd J.A.C.M. Veraart.

Er waren ook mensen, die geen enkele moeite hadden met het nationaal-socialisme en met de Duitse bezetter. Sterker nog, die nu hun kans schoon zagen om allerlei onlustgevoelens weg te werken. Zo'n figuur was Anton van der Waals. Hij was achten- twintig jaar toen de Duitse bezetter hier kwam en hij werkte bij een elektrotechnisch bureau in Rotterdam. Behept met een groot meerderwaardigheidsgevoel leude hij al jaren met zijn uitvinding een krukasloze - motor. Aardig als speelgoed, maar in de praktijk ten enenmale onbruikbaar. Toen de Duitsers hier kwamen leek hem dit dé kans. - Hij pakte met de bezetters aan en drong en passant door in de verzetskringen. Voor het verzet, ook voor de OD in het district Bergen op Zoom was het een zwarte dag, toen Van der Waals in dienst trad van de Sicherheitsdienst als zogenaamde "Vertrauensmann", een V-man dus. Hij verscheen in allerlei vermommingen, gebruikte legio valse namen, bezat een grote overtuigingskracht en had een duivels plezier in het verraden van medemensen en het oprollen van verzetsorganisaties. De gevolgen zijn verschrikkelijk geweest. Velen, velen zijn zijn slachtoffer geworden. In 1943 bereikten de praktijken van Van der Waals een monsterlijk hoogtepunt.

“Ik heb v.d. Waals nooit vertrouwd”, aldus mevrouw Quist. Die tijdens het proces tegen deze landverrader nog gehoord werd. De heer Quist kon niet geloven dat v.d. Waals onbetrouwbaar was tot de feiten zo duidelijk spraken dat een poging werd ondernomen hem in Rotterdam onschadelijk te maken. Deze aanslag mislukte. Mevrouw Quist waarschuwde haar man dat hij nog slechts zo lang veilig zou zijn als v.d. Waals in het ziekenhuis bleef. Helaas bleek dat maar al te waar, want toen de verrader half januari uit het ziekenhuis kwam was zijn eerste werk de heer Quist in de val te lokken.

Voor een aantal gearresteerden leverde het onderzoek van de SD niets op en zij werden successievelijk, hetzij na weken, hetzij na enkele maanden vrijgelaten. Dit betrof ook mevrouw Quist en haar zoon.

Op 22-7-1943 zijn mevrouw, Gertruda Maria Wilhelmina van Hees, en haar middelste zoon Gregorius Magthilda Franciscus Maria Quist geïnterneerd in Haaren voor onderzoek en ondervraging. Op 10-9-1943 worden mevrouw Gertruda Maria Wilhelmina van Hees uit de gevangenis ontslagen en haar zoon Gregorius Magthilda Franciscus Maria Quist drie dagen later op 13 september 1943.

Twee weken later na hun vrijlating duikt Pieter Gerrit Barend Quist onder.

Na WOII keert het gezin Quist terug naar de Grote Kerkstraat. De weduwe van Quist heeft er gewoond tot 1960. Zij is daarna naar Den Bosch vertrokken.

Op 25 september 1954 neemt de weduwe van Pieter Quist in de Ridderzaal te Den Haag uit de handen van de Belgische ambassadeur de postuum aan haar man verleende onderscheidingen in ontvangst.

- Het Kruis van Ridder in de Orde van Leopold II (met de palm)
- Het oorlogskruis 1946 (met de palm)
- De medaille van Weerstand
- Het brevet van de herinneringsmedaille van de oorlog 1940-1945.

De Belgische regering heeft de heer Quist alsnog willen eren voor de belangrijke diensten die hij dat land en de geallieerden bewees.

Aan Pieter Quist is geen Nederlandse oorlogsonderscheiding toegekend, althans zijn naam komt niet voor in de registers van het Verzetskruis en Verzetsherdenkingskruis. Wel staat zijn naam vermeld op de Erelijst van Gevallen.

Gezin

- Pieter Gerrit Barend Quist
Geb. 18-6-1894 in Denekamp
† 1-3-1945 Duitsland
trouwt op 19-7-1921 in Grave met:
- Gertruda Maria Wilhelmina van Hees
Geb. 6-5-1893 in Grave
† 6-7-1980 Den Bosch
Kinderen:
 - Cornelis Wilhelmus Ignatius Maria Quist
Geb. 31-7-1922 Steenberg
Trouwt 7-2-1948 in Maastricht met Maria Josephina Agnes Willems
† 19-5-1954 Utrecht
Directeur Gemeente Werken te Geldrop
 - Gregorius Magthilda Franciscus Maria Quist
Geb. 29-4-1927 Steenberg
Trouwt 14-3-1993 in Utrecht met Antje Dikkerboom
Militaire arts
 - Wilhelmina Aleida Johanna Maria Quist
Geb. 22-10-1931 Steenberg
† 3-1-2013 's Hertogenbosch

De informatie voor dit artikel :

- Archief onderzoek door Hanneke Meulblok
- Brabants Nieuwsblad van 23 september 1954 (Ad van de Par)
- Steenbergsche Courant 20 november 1987 (Robert Catsburg)
- Verzet in West-Brabant Dr. J.Buitenkamp deel 3 en 4 (Robert Catsburg)